

TAPA VALLA SÄÄSE ALEVIKU LIITMINE TAMSALU LINNAGA

Asustusjaotuse muutmise taotlemine SELETUSKIRI

Tapa Vallavolikogu otsuse eelnõu „Asustusjaotuse muutmise“ juurde

Ühendatavate asulate iseloomustus (rahvaarv, koosseis, paiknemine, sotsiaal-majanduslik olukord, arenguvõimalused, kooskõla planeeringute ja arengukavadega jms)

Tapa vald on [kohalik omavalitsus Lääne-Viru maakonnas](#), mille keskus on [Tapa linn](#) .

Tapa vald on [Lääne-Virumaa](#) läänepoolseim vald, mis piirneb [Anija](#), [Kuusalu](#), [Kadrina](#), [Rakvere](#), [Väike-Maarja](#) ja [Järva](#) vallaga.

Tapa vald moodustati 2017. aasta oktoobris [Tapa](#) ja [Tamsalu](#) valla liitumisel.

Tapa vald jaotub üheksaks kogukondlikuks piirkonnaks:

- Assamalla – Assamalla, Kullenga, Lemmküla, Vadiküla, Võhmetu, Koplitaguse ja Koduküla küla;
- Jäneda – Jäneda, Kõrveküla, Läpi, Patika ja Raudla küla;
- Karkuse – Karkuse, Nõmmküla, Näo, Piilu ja Saiakopli küla;
- Lehtse – Lehtse alevik, Jootme, Kuru, Linnape, Läste, Pruuna, Rabasaare, Rägavere, Räsna ja Tõdrakõrve küla;
- Moe – Imastu, Loksu, Lokuta, Moe, Saksi ja Vahakulmu küla;
- Porkuni – Porkuni, Piisupi, Vistla, Järvajõe ja Kadapiku küla;
- Tamsalu – Tamsalu linn, Sääse alevik, Uudeküla, Alupere, Naistevälja, Kaeva, Loksa, Savalduma, Araski, Sauvälja, Metskaevu ja Põdrangu küla;
- Tapa linn;
- Vajangu – Vajangu, Kuie, Kursi, Kerguta, Aavere, Võhmuta, Türje ja Järsi küla.

Lääne – Viru maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu ”Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009-2015” järgi jagunes Tamsalu vald neljaks kandiks: 1) *Tamsalu kant* (Sääse, Uudeküla, Alupere, Naistevälja, Kaeva, Loksa, Savalduma, Araski, Sauvälja, Metskaevu, Põdrangu), 2) *Porkuni kant* (Porkuni, Piisupi, Vistla, Järvajõe, Kadapiku), 3) *Vajangu kant* (Vajangu, Kuie, Kursi, Kerguta, Aavere, Võhmuta, Türje, Järsi), 4) *Assamalla kant* (Assamalla, Kullenga, Lemmküla, Vadiküla, Võhmetu, Koplitaguse, Koiduküla).

Kant on sotsiaalne ja kultuuriline asustuse algkooslus, millel on ühine „meie-tunne“. Ala, mida asustab konkreetne kogukond ja mis on neile „oma“. Moodustub enamasti mitmest asulast. Kandi moodustavad kas keskus ja selle ümber koondunud asulad või asulate rühm ilma olulise keskuseta. (*Allikas: Lääne – Viru maakonnaplaneeringu teemaplaneering Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009-2015*).

Sääse aleviku sooline ja vanuseline koosseis 01.01.2020.a.

Vanus	Mehed	Naised	Kokku
0 - 15.a.	28	26	54
16 - 64.a.	102	84	186

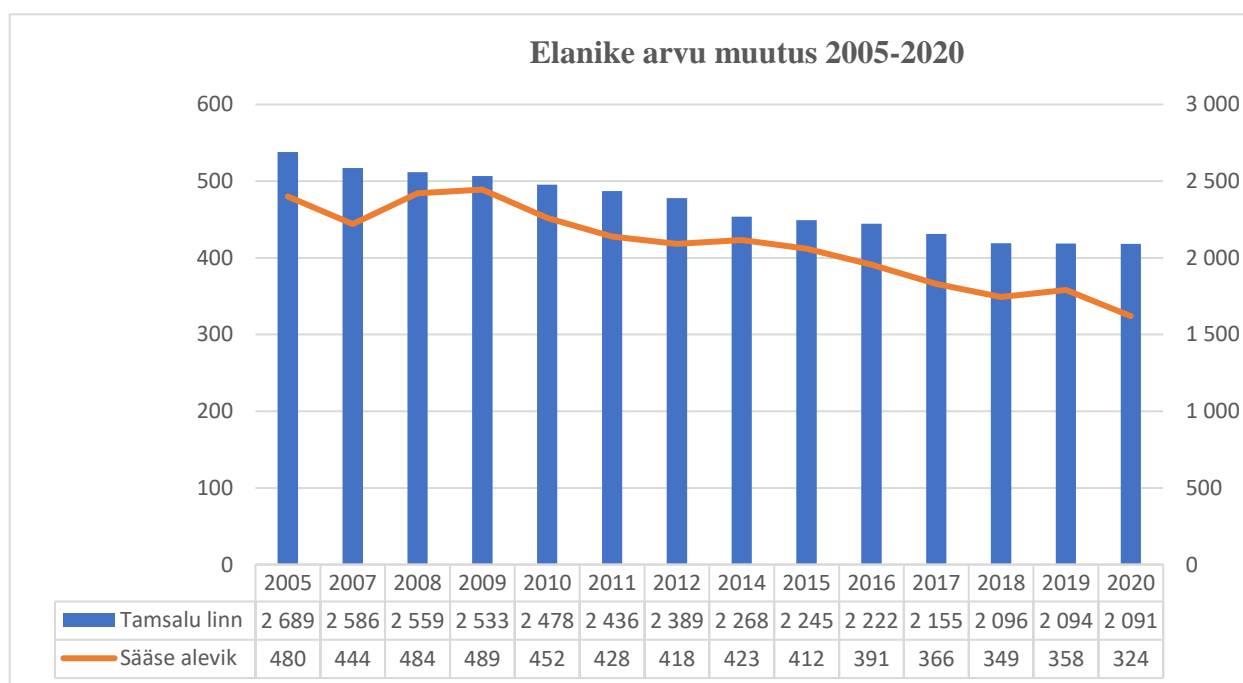
65 - ... a.	20	64	84
Kokku	150	174	324

Allikas: Rahvastikuregister

Tamsalu linna sooline ja vanuseline koosseis 01.01.2020.a.

Vanus	Mehed	Naised	Kokku
0 - 15.a.	167	166	333
16 - 64.a.	614	598	1212
65 - ... a.	190	356	546
Kokku	971	1120	2091

Allikas: Rahvastikuregister

Allikas: Rahvastikuregister

Viimastel aastakümnetel on mõlemas asulas elanikkond järjepidevalt vähenenud ja vananenud.

Haridus

Sääse lasteaia maja avati 27. mail 1974.a ja kuulus Põdrangu sovhoosile. Lasteaed alustas tööd 6 rühmaga (2 söime- ja 4 aiarühma). 2010.aastast kandis lasteaed nime Tamsalu Sääse Lasteaed.

Tamsalu lasteaia maja avas ukсед 27. septembril 1982.a ja kuulus koondise „Eesti Põllumajandustehnika” Tamsalu osakonnale. Alustati tööd 5 rühmaga, neist 2 söime- ja 3 aiarühma, aasta pärast avati kuues rühm. Alates 2006. aastast kannab lasteaed nime Tamsalu Lasteaed Kröll. 01.09.2017.a liideti Tamsalu Sääse Lasteaed Tamsalu Lasteaiaga Kröll ühise juhtimise alla ning lasteaia nimeks on Tamsalu Lasteaed Kröll.

Tamsalu Gümnaasiumis õpib 2019/2020. õ.-a. **361** õpilast.

Traditsiooniliselt käivad Sääse aleviku ja Tamsalu linnaga piirnevate külade õpilased Tamsalu Gümnaasiumis.

Kooskõla planeeringute ja arengukavadega

Tapa valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2020-2032 käsitleb Tamsalu/Sääse piirkonda ühtse tervikuna, kuna on moodustatud ühine reoveekogumisala. Vastavalt kavas kajastatud prognoosidele väheneb teenuse tarbijate arv aastaks 2032 ca 300 inimese võrra ja reostuskoormus väheneb ca 15% võrra. Joogivee ühiktarbimine jääb samaks s.o 80 l/päevas/inimese kohta.

Tapa valla kaugküttepiirkonna soojusmajanduse arengukava aastateks 2019 – 2032 käsitleb Tamsalu linna ja Sääse alevikku ühtse kaugküttepiirkonnana. Kaugkütte teenuse osutaja Tamsalu linna korruselamutele, munitsipaalhoonetele ning Sääse korruselamutele ja lasteaiahoonele on munitsipaalettevõtte AS Tamsalu Kalor.

Koostatava Tapa valla üldplaneeringuga (lk 85) tehakse ettepanek ühendada Tamsalu linn ja Sääse alevik. Üldplaneeringu avalikustamine toimub 10.12.2019-10.01.2020 ja üldplaneeringu avalikud arutelud toimuvad 22.jaanuaril 2020 kell 17:00 Tapa Kultuurikojas ja 23. jaanuaril 2020 kell 17.00 Tamsalu Gümnaasiumis.

Koostatava Tapa valla üldplaneeringu alusel asuvad Tamsalu linn ja Sääse alevik tiheasustusalas ning näeb ette asulate liitmise.

1. Ajalooline ülevaade

Sääse alevik

Sääset on mainitud alles 1923. aastal. Alevik on tekkinud Sauvälja küla Sääse talust, mille David Julius Limberg ostis 1870. aasta paiku Põdrangu mõisnikult. Maatükkide juurde ostmisega moodustus suurtalu, millele rahvas pani nimeks Sääsemõisa. Limbergil oli ka lubjatehas ja pärast II Maailmasõda loodi Sääsele Põdrangu sovhoosi osakond. 1970. aastatel on nimekirjas Sääse asundina, mis 1977. a. nimetati alevikuks.

Asulas on endise Põdrangu sovhoosi peahoone (1974–75) ja linnukasvatuskeskus (Tamsalu linnuvabrik). Huviväärne on ka eramuks ümberehitatud, juugendstiilis endine härrastemaja (1912–13). Nüüdse aleviku kohal olid 19. sajandil Tamsalu mõisa Sääse karjamõis (*Arkly*) ja Sääse saunaküla. Dawid Julius Limbergi (1845-1913) peetakse Tamsalu lubjatööstuse rajajaks. Tema haldas XX sajandi algupoolel ka Kaarma ja Sääse mõisaid. Ehkki Tamsalu mõis rajati juba keskajal (esimesed teated pärinevad 1512. aastast), jäi see järgnevatel sajanditel vähese põllumaaga mõisakeseks, kus elanikke oli alla saja. Mõnda aega oli Tamsalu ühiste omanike kaudu seotud Moe mõisaga. Ka iseloomustab Tamsalu mõisa sage omanike vahetus. 19. sajandi jooksul nimetatakse valdajatena von Löwensterne, von Wendriche, von Harpesid. 20. sajandi algupoole kuulus mõis Elisabeth Ueksküll-Güldenbandtile, kes ise elas Riias, 1898. aastast elas mõisas aga rentnik Motitz Ueksküll-Güldenbandt. Peale Sääse abimõisa nimetatakse Tamsalul veel tol perioodil Händliku karjamõisa. Sääse karjamõis oli pigem suvemõis, mis kandis

esindusfunktsiooni. Sellele viitab säilinud hoonestus – elumaja, kelder, abihoone (tõenäoliselt tall-tõllakuur + ait), eelkõige aga mõisamaja esinduslik arhitektuur, mille autoriks loetakse tuntud Tallinna arhitekti E. Kühnerti.

Sääsel asub praegu Tamsalu valla hooldekodu ja Tamsalu lasteaia Kröll üks osakond. (Allikas: Tapa muuseum).

Tamsalu linn

Tamsalu linn paikneb Eesti põhjaosas, Tallinnast ja Tartust 105 km, Pärnust ja Narvast aga 150 km kaugusel. 01.01.2017 seisuga on Tamsalu linnas elanikke 2155.

Esimesed teated Wolter von Plettenbergile kuulunud rüütlimõisa Tamsal olemasolust pärinevad 1512. aastast. Viimased mõisaomanikud, kuni 1919. aastani, olid Uexkülldid. Mõisa peahoone paiknes praeguse kultuurimaja asukohas, lisaks suvemõis Uudeküläs.

2012. aastal tähistas Tamsalu esmamainimise 500. aastapäeva ajalookonverentsi ja mälestuskivi paigaldamisega kultuurimaja kõrvale.

Tamsalu asula kasvamine ja arenemine on tihedalt seotud Tallinn-Tartu raudtee rajamisega aastatel 1874-1876. Esimene rong läbis Tamsalut 2. augustil 1876. Vabadussõja ajal sai Tamsalu laiarööpalise ja kitsarööpalise raudtee sõlmjaamaks, sest 1919. aastal valmis kitsarööpeline raudtee Tamsalust Türi (kitsarööpeline raudtee suleti 1972. aastal).

Raudtee andis tööd ja teenistust paljudele inimestele, tulu tõusis ka kohalikel talumeestel ning nii mõnedki suutsid oma rendikohad mõisnikult päriseks osta. Raudtee olemasolu avas võimaluse lubjatööstuse arendamiseks. 1880. aastast põletati lupja maa-ahjudes, Maa-ahjude omanikeks olid Tamsalu mõisnik parun von Uexküll ja Sääse mõisnik Limberg. 1898.-1913. aastal ehitas Tamsalu mõisnik ringahjud ja 1907. aastal avas Sääse mõisnik esimese šahtahju. Lubjakivi transportimiseks ehitati kitsarööpeline raudtee Tamsalust Võhmuta karjäärini. Lupja veeti välja Peterburi ja Saksamaale. Aastakümneid oli lubjatööstus Tamsalus suurim töödandja. Ringahjude töö lõpetati 1980. aastatel ja täielikult lõppes lubjatootmine Tamsalus 1994. aastal.

Praegu asub Tamsalu linna piiril Tamsalu Lubjapark - looduse- ja pärandkultuuriobjekt, kus mahajäetud tööstusmaastikust on kujundatud huvitav vaatamisväärsus. Lubjapargis saab tutvuda mitut tüüpi lubjapõletusahjudega, ka hiiglaslike ringahjudega. Õpperada tutvustab paepaljandit, lubjapõletuse ajaloolisi viise, tuhapuistangute looduslikku taimestumist ja taimeliike. Ees seisab väljapanekute laiendamine Eesti 100. sünnipäevaks rajatud esindustammikus paikneva omaaegse moonamaja (rahvasuus Kukuloss) paekivist müüridele.

XX sajandi teisel poolel arenes hoogsalt Tamsalu jõusöödatehas, hilisem TERKO ja Tamsalu Veskid. Tehase toodangut transporditi mitmetesse Nõukogude Liidu piirkondadesse. Tehas laienes, tööliste arv kasvas kiiresti, ehitati viiekordseid elumaju, olmehooneid, laululava. Suur osa töolistest tuli Nõukogude Liidu teistest liiduvabariikidest.

1950. aastal alustas tööd Tamsalu Masina-Meliratsioonijaam, hilisem Tamsalu EPT, mille põhitegevus oli metsakuivendus. AS Tamsalu EPT tegutseb tänaseni, muutunud on põhitegevus: toodetakse koppasid, metsa- ja teehooldusmasinaid, haagiseid, põllumajandusseadmeid. Tamsalu EPT kauaaegsed juhid Sergei Kurotškin ja Ants Arukuusk soodustasid igati spordiga tegelemist, ehitati võimla, ujula, suusarajad, tenniseväljakud.

1945. aastal alustas tegevust Tamsalu liipriimmutustehas, millest kujunes aastakümneteks keskkonnaprobleemide tekitaja ja põhjavee reostaja. Ajapikku asendati immutatud puit betoonist postide ja liipritega ning liipriimmutustehase asemele ehitati ehitusmaterjalide tehas, mis on tõusude ja mõõnadega töötanud tänaseni.

Tamsalul on huvitav ja mitmekülgne kultuurilugu. Esimese Eesti Vabariigi aastatel tegutsesid paljud seltsid ja ühingud (haridus-, nais- ja põllumeeste selts, tuletõrjeühing, Ülemaalise Eesti Noorte Ühenduse osakond, lasteorganisatsioonid, spordi- ja isetegevusringid). Seltside eestvedamisel osteti riigilt lagunev Tamsalu mõisahooned ja selle müüridele ehitati talgute korras rahvamaja, mis 1934. aastal sai tulekahjus tugevasti kannatada. 1935. aastal rahvamaja taastati endisest uhkamana: pöördlava ja oma elektri jaamaga (asulas sel ajal elektrit polnud). Kultuurielu oli 30. aastatel väga hoogne, tegutsesid näitering, laulukoor, rahvatantsijad, toimusid vabaõhuetendused, tantsupeod ja osalejaterohked Tamsalu karnevalid, ÜENÜ Tamsalu osakonna suunamisel hoogustus sporditegevus. (Allikas:Tapa muuseum).

Vabariigi Valitsuse määruse § 8 sätestab asustusjaotuse muutmise eesmärkidena asustuses toimunud arengu kajastamine asustusjaotuses ja asustusjaotuse kokkuleppe ühitamise kohaliku kasutustavaga.

Ettevalmistavad tegevused, menetlus

Tapa Vallavolikogu 17. juuni 2019 istungil toimus arutelu majandus- ja ettevõtluskomisjoni ettepaneku üle ühendada Säase alevik Tamsalu linnaga.

Tapa Vallavolikogu andis Tapa vallavalitsusele ülesande asuda tegema ettevalmistusi Tamsalu linna ja Säase aleviku asumijaotuse muutmiseks ning esitada ülevaade volikogule hiljemalt 2019 aasta detsemberiks.

06.01.2020 esitasid Tamsalu linna ja Säase aleviku elanikud 150 toetusallkirjaga avalduse nr 7-1/20/2-1 asulate liitmiseks.

Tapa valla üldplaneeringu koostamine ja keskkonnamõju strateegilise hindamine on algatatud Tapa Vallavolikogu 27.detsembri 2017 aasta otsusega nr 18. Koostatava Tapa valla üldplaneeringuga (lk. 85) tehakse ettepanek ühendada Tamsalu linn ja Säase alevik.

22.01. 2020 toimus Tapa valla üldplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise avalik arutelu Tapa Kultuurikojas ja 23.01 toimus üldplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise avalik arutelu Tamsalu Gümnaasiumis. Avalikel arueludel ei esitatud Säase aleviku liitmisel Tamsalu linnaga proteste ega vastuväiteid.

Tapa Vallavolikogu 31.08.2020 otsusega nr 196 „Asustusjaotuse muutmise algatamine“, algatati Säase aleviku liitmine Tamsalu linnaga ning Tapa vallavalitsusele anti ülesanne antud küsimuse osas läbi viia rahvaküsitlust.

Tapa Vallavalitsuse võttis 16.09.2020 vastu määrus nr 4 „Tapa valla Tamsalu linna ja Säase aleviku elanike arvamuse väljaselgitamise kord“, milles alusel korraldati rahvaküsitlus e-keskkonnas VOLIS 25. septembrist kuni 30.septembrini 2020. aastal ja paberandjal Tapa Vallaraamatukogu Tamsalu haruraamatukogus (Sõpruse tn 3, Tamsalu linn) asutuse lahtiolekuaegadel 05. oktoobrist kuni 07. oktoobrini 2020.aastal. Küsitlusest oli õigus osa võtta igal küsitluse ajaks vähemalt 16-aastaseks saanud elanikul, kes Eesti rahvastikuregistrisse kantud elukoha andmetel elab püsivalt Tapa vallas Tamsalu linnas ja Säase alevikus.

Avalikud aruteldu Säase aleviku liitmisel Tamsalu linnaga korraldati 28. oktoobril kell 18 00 Tamsalu lasteaia Säase õppekohas (Ülase tn 14, Säase alevik) ja 30. oktoobril kell 18 00 Tamsalu Spordikeskuse ruumides (Tehnika tn 2, Tamsalu).

Küsitlust ja avaliku arutelu puudutav oluline teave avalikustati eelnevalt Tapa valla veebilehel, Tapa valla facebookilehel ja Tapa valla ajalehes.

Tapa Vallavalitsus avaldas 14.10.2020 eelnevalt korralduse 14.04.2021 nr xx „Asustusjaotuse muutmise taotluse“ eelnõu koos lisadega ja 31.08.2020 otsuse nr 196 „Asustusjaotuse muutmise algatamise“ teate kodulehel ning asus läbi viima asustusjaotuse muutmise eeltoimingud.

Tapa vallavalitsus koostas 14.10.2020 eelnõu, koos seletuskirja, lahkmejoonte muutmise ettepaneku ja lahkmejoonte kirjeldusega.

Asustusjaotuse muutmise taotlemise eelnõu Säase aleviku liitmiseks Tamsalu linnaga avalikustati 14.10.2020 kuni 30.10.2020 Tapa valla koduleheküljel, mil kõigil asjaomasel territooriumiosal elavatel alalistel elanikel või kinnisasja omanikel oli õigus kahe nädala jooksul pärast eelnõu väljapanekut esitada eelnõu kohta ettepanekuid, arvamusi ja proteste.

Eelnõu osas ettepanekuid, märkusi, muutmis- või täiendusettepanekuid ei esitatud

Asustusjaotuse muutmise taotlemist Säase aleviku liitmist Tamsalu linnaga arutati Tapa Vallavalitsuse istungil 14.04. 2021 ning Tapa Vallavolikogu istungil 26.04 2021.

4. Õiguslikud alused

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 22 lõike 1 punkti 37, Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse § 6 lõike 5 ja lõike 5¹, Vabariigi Valitsuse 25.11.2004 määruse nr 335 "Asustusüksuse liigi, nime ja lahkmejoonte määramise alused ja kord" § 2 lõike 5, § 3, § 8, § 9 punkt 5, § 10, § 11, § 13 ning lähtudes 06.01.2020 Säase aleviku ja Tamsalu linna elanike avaldusest nr 7-1/20/2-1 ning Tapa Vallavolikogu 31.08.2020 otsusest nr 196.